

Designing and Validating a Media Literacy Curriculum Model to Promote Social Security

Seyed Hassan Khalili Hosseinabadi: Assistant Professor, Department of Human Resources and Support, Research Institute for Social Studies and Law Enforcement Sciences, Faraja (Corresponding Author), Tehran, Iran. **email:** hassankhalili1360@gmail.com

The purpose of this study is to design and validate a media literacy curriculum model aimed at promoting social security.

The research adopted a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative phases. A mixed research design was employed both to develop the proposed curriculum model and to validate it through the opinions of 15 experts in the fields of media and curriculum studies.

During the initial phase, 420 studies published between 1397 and 1403 (2018–2025) relating to curriculum development and media literacy education were identified. Following a screening process and expert review, 15 studies were selected for detailed analysis.

The selected sources were categorized using content analysis, while the validity of the findings was evaluated through the Content Validity Ratio (CVR).

The results demonstrate that the objectives of a media literacy curriculum should focus on:

- developing non-hostile thinking;
- cultivating caring, critical, and creative thinking;

How to cite this paper: Khalili Hosseinabadi, S. H. (2026). Designing and Validating a Media Literacy Curriculum Model to Promote Social Security. *Rasaneh*, 37(2), 111-135. **[In persian]**

- strengthening Iranian-Islamic identity; and
- enhancing problem-solving and challenge-oriented competencies.

Regarding curriculum content, emphasis should be placed on:

- concepts from social studies;
- reflective and self-aware thinking;
- civic and social engagement activities;
- theories of critical media literacy;
- creative media literacy; and
- self-protective media literacy.

With respect to teaching and learning methods, the curriculum should incorporate:

- socially interactive learning environments;
- intelligent use of emerging media technologies;
- learning through specialized working groups; and
- communication skills development.

In terms of assessment, the study recommends utilizing a combination of:

- metacognitive assessment;
- competency-based assessment;
- observation-based evaluation;
- formative assessment;
- summative assessment; and
- self-assessment.

The findings suggest that this model can serve as a competency-based framework for military institutions, law enforcement organizations, and agencies responsible for maintaining public order and social security.

Keywords: Education, Media Literacy, Media Literacy Curriculum, Social Security, Law Enforcement Command of the Islamic Republic of Iran (FARAJA).

طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در راستای بسط امنیت اجتماعی

نوشته

سید حسن خلیلی حسین آبادی*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۴

چکیده

هدف پژوهش حاضر طراحی و اعتبارسنجی مدل برنامه درسی سواد رسانه‌ای در راستای توسعه امنیت اجتماعی است. رویکرد پژوهش حاضر ترکیبی از دو مرحله (کیفی و کمی) است. در این پژوهش از روش تحقیق ترکیبی برای طراحی مدل مورد نظر و اعتبارسنجی آن با استفاده از نظرات ۱۵ نفر از متخصصان حوزه رسانه و برنامه درسی استفاده شده است. در گام نخست مطالعه، ۴۲۰ پژوهش در بازه زمانی ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۳ حوزه برنامه درسی و آموزش سواد رسانه‌ای شناسایی شد و پس از غربالگری و استفاده از نظرات متخصصان، ۱۵ واحد مطالعاتی از این پژوهش‌ها انتخاب شدند. این منابع مطالعاتی با استفاده از روش تحلیل محتوا دسته‌بندی و برای اعتبارسنجی یافته‌ها نیز از ضریب CVR استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که اهداف برنامه درسی سواد رسانه‌ای باید مبتنی بر پرورش (افکار غیر خصمانه، تفکر مراقبتی، انتقادی و خلاق، تقویت هویت ایرانی - اسلامی، تقویت مهارت‌های چالشی) باشد. در محتوا، باید به مفاهیم مطالعات اجتماعی و تفکر خودآگاه، ارائه فعالیت‌های اجتماعی و شهروندی، نظریه‌های (سواد رسانه‌ای انتقادی، سواد رسانه‌ای خلاق، سواد رسانه‌ای خودمراقبتی) توجه شود. در روش‌های یاددهی - یادگیری، لازم است از مؤلفه‌های محیط‌های اجتماعی، استفاده هوشمندانه از ابزارهای رسانه‌ای نوین، یادگیری از طریق گروه‌های کاری تخصصی و یادگیری مهارت‌های ارتباطی استفاده کرد. در شیوه‌های ارزشیابی، نیز بهره‌گیری از انواع ارزشیابی‌ها (فراشناختی، مهارت‌محور، مشاهده‌محور، تکوینی، پایانی و خودارزشیابی) لازم است. نتایج این تحقیق می‌تواند به عنوان یک مدل مهارت‌محور در مراکز نظامی و انتظامی و نهادهای حافظ نظم و امنیت اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه: آموزش، سواد رسانه‌ای، برنامه درسی سواد رسانه‌ای، امنیت اجتماعی، فراجا.

* استادیار گروه منابع انسانی و پشتیبانی، پژوهشگاه مطالعات اجتماعی و علوم انتظامی فراجا (نویسنده مسئول)، تهران، ایران hassankhalili1360@gmail.com

نحوه استناد به این مقاله: خلیلی حسین آبادی، سید حسن (۱۴۰۵). طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در راستای بسط امنیت اجتماعی. رسانه، ۳۷(۲)، ۱۱۱-۱۳۵.

مقدمه

جهان با ورود به عصر رسانه‌ها و شکل‌گیری جامعه اطلاعاتی، دوران جدیدی را آغاز کرده است. در عصر حاضر، همه افراد به صورت روزانه با رسانه‌های مختلفی سر و کار دارند. در این عصر رسانه‌های جمعی جزئی جدایی‌ناپذیر از زندگی انسان‌ها هستند، و آنچه که رسانه‌ها به عنوان اطلاعات به ما انتقال می‌دهند، به اشکال مختلف، بر نحوه زندگی، اندیشه و احساسات ما و فرزندانمان تأثیرگذار است. این تغییرات در عصر کنونی شتاب گرفته است و ما اینک شهروند دورانی هستیم که دانش و فناوری با سرعتی فوق تصور پیشرفت می‌کنند (پرویز و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۳).

سواد رسانه‌ای توانایی درک و استفاده از رسانه‌های جمعی، اعم از قاطعانه یا غیرقاطعانه، و درک آگاهانه و انتقادی رسانه‌ها، فنون مورد استفاده و تأثیرات آن‌ها و نیز توانایی خواندن، تحلیل، ارزیابی و تولید محتوا در اشکال مختلف رسانه است (حسینی پاکدهی و شبیری، ۱۳۹۶). آموزش سواد رسانه‌ای برای شهروندان در عصر جهانی شدن مفهومی کلی است که شامل مطالعات رسانه‌ای، فرهنگی، اجتماعی، تاریخی، سیاسی و فناوری می‌شود و می‌توان از آن به آموزش شیوه‌های بهتر زندگی در عصر اطلاعات و ارتباطات، به‌ویژه در یک جامعه و به‌طور کلی در جامعه جهانی یاد کرد. آموزش سواد رسانه‌ای به عنوان یک رویکرد آموزشی در قرن بیست و یکم مورد توجه قرار گرفته و یکی از مؤلفه‌های سواد در جهان امروز (سواد رسانه‌ای) است، زیرا سواد رسانه‌ای درک نقش رسانه‌ها را در جامعه شکل می‌دهد و کسب مهارت‌های لازم برای تحقیق و بیان باورهای شخصی را برای شهروندان در عصر جهانی شدن ضروری می‌داند (نصیری و همکاران، ۱۳۹۱).

مدت‌ها است که زندگی روزمره مردم در جوامع مختلف در وضعیت اشباع رسانه‌ای قرار دارد و این شرایط محدود به گروهی خاص از مخاطبان یا کشورهای خاصی نیست. برای نمونه، داده‌های محققان نشان می‌دهد که در دنیا، هالیوود به تنهایی سالانه بیش از ۷۰۰ ساعت فیلم بلند منتشر می‌کند که به بیش از ۱۰۰/۰۰۰ ساعت فیلمی که در سال‌های گذشته منتشر کرده است، اضافه می‌کند. افزون بر این، کاربران پلتفرم‌های ویدیویی مانند یوتیوب بیش از ۱۰۰ ساعت ویدیوی جدید را در هر دقیقه از روز آپلود می‌کنند (علیزاده و همکاران، ۱۴۰۳).

سواد رسانه‌ای پرسیدن سؤال‌های مناسب در مورد آنچه وجود دارد و آنچه دیده می‌شود و توجه به آنچه دیده نمی‌شود (سواد رسانه‌ای توانایی پرسیدن سؤال‌هایی در مورد آنچه در پس تولیدات رسانه‌ای نهفته است)، انگیزه‌ها، ارزش‌ها، مالکیت، سرمایه و آگاهی از چگونگی تأثیر این عوامل بر محتوای پیام‌ها است. سواد رسانه‌ای تنها "نقد" رسانه نیست، بلکه سواد رسانه‌ای بیشتر اوقات شامل نقد رسانه نیز می‌شود. سواد رسانه‌ای تنها در مورد تولید و انتشار پیام‌ها نیست؛ با این حال، سواد رسانه‌ای باید شامل فعالیت‌ها و پروژه‌های تولید رسانه نیز

باشد. آموزش سواد رسانه‌ای باید مبتنی بر توانایی نقد و ارزیابی دقت، بی‌طرفی و هدفمندی پیام‌های رسانه‌ای، درک فناوری‌های جدید مانند هوش مصنوعی، واقعیت مجازی و بلاک چین در تولید و توزیع محتوا، ایجاد، مدیریت و اشتراک‌گذاری محتوا در فضاهای دیجیتال، درک نحوه‌ی محافظت از داده‌ها و مبارزه با اخبار جعلی و اطلاعات نادرست و توانایی برنامه‌ریزی، مدیریت و استفاده مؤثر از ابزارها و پلتفرم‌های جدید برای اهداف شخصی و اجتماعی باشد (نصیری و همکاران، ۱۳۹۱).

با توجه به اهمیت این موضوع، ضرورت کاوش در چارچوب‌های محتوایی و نظری آن احساس می‌شود. یکی از نظریه‌هایی که در این زمینه مورد استقبال بسیاری از پژوهش‌گران داخلی قرار گرفته مربوط به سواد رسانه‌ای انتقادی است. در واقع، سواد رسانه‌ای انتقادی به افراد کمک می‌کند تا از سیاست مخفی رسانه‌ها آگاهی داشته باشند و به‌طور مستقل تفکر کنند و تصویری کافی و همه‌جانبه از رسانه‌ها داشته باشند و به مخاطبان این امکان را بدهد که با آگاهی کامل، پیام‌های رسانه‌ای را پردازش کنند، به دانش هر رسانه‌ای دست پیدا کنند و به آسانی تسلیم بمباران و نفوذ اطلاعاتی رسانه‌ها نشوند و با تجزیه و تحلیل، تعبیر و تفسیر و پردازش اطلاعات و پیام‌ها، توانایی‌های خود را در این زمینه بهبود بخشیده و به تعالی آگاهی در برخورد با رسانه‌ها دست یابند (اکبری و نورالله‌زاده، ۱۴۰۳: ۱۷۵).

در واقع سواد رسانه‌ای توانایی فهمیدن نیت‌ها، پیام‌ها و ارزش‌های نهفته در محتوای رسانه‌ها، تشخیص اهداف تبلیغاتی، سیاسی یا تجاری پشت پیام‌ها، ارزیابی صحت و اعتبار اطلاعات، جلوگیری از فریب و نشر اخبار نادرست، و نقد و بررسی پیام‌ها براساس معیارهای اخلاقی، فرهنگی و اجتماعی را شامل می‌شود.

بسیاری از پژوهش‌گران معتقدند که سواد، ماهیتی شناختی دارد و بر جهان‌شمول بودن دستورالعمل‌ها و مراحل رشد و یادگیری سواد تأکید دارند. این محققان که به شناخت‌گرایان شهرت دارند، معتقدند که سواد تا حد بسیاری آموختنی است (مقصودی و واحد، ۱۳۹۷). با توجه به آنچه گفته شد و از جمع‌بندی پژوهش‌های انجام‌شده می‌توان نتیجه گرفت که طراحی و اعتبارسنجی یک الگوی برنامه‌ی درسی جامع و اثربخش برای آموزش سواد رسانه‌ای، یک سرمایه‌گذاری حیاتی برای آینده‌ی جامعه است. در دنیای امروز که رسانه‌ها در هر لحظه و از هر جبهی ما را بمباران اطلاعاتی می‌کنند، توانایی تشخیص اطلاعات درست از نادرست، تحلیل محتوا و فهم پیام‌های پنهان، یک ضرورت انکارناپذیر است. آموزش سواد رسانه‌ای به‌طور دقیق به همین منظور طراحی شده تا شهروندان را در برابر اخبار جعلی، تبلیغات فریبنده و محتواهای گمراه‌کننده مقاوم کند. نداشتن سواد رسانه‌ای می‌تواند منجر به آسیب‌های جدی مثل گسترش شایعات، قضاوت‌های نادرست، نفرت‌پراکنی و حتی مشکلات روانی (ناشی از مقایسه‌های غلط با زندگی‌های به‌ظاهر بی‌نقص در شبکه‌های اجتماعی) بشود. یک برنامه

درسی قوی می‌تواند این آسیب‌ها را به حداقل برساند. یکی از مؤلفه‌های برنامه درسی سواد رسانه‌ای، تفکر انتقادی است؛ این توانایی به افراد کمک می‌کند تا تنها مصرف‌کننده منفعل رسانه نباشند، بلکه با دیدی انتقادی به محتوا نگاه کنند، منابع را بررسی کنند و تعصب‌های احتمالی را تشخیص بدهند. نوآوری این پژوهش در ایجاد یک پیوند منسجم و سیستماتیک بین آموزش سواد رسانه‌ای و بسط امنیت اجتماعی است. یعنی، به جای بررسی هر کدام به صورت مجزا، این پژوهش یک الگوی برنامه درسی را طراحی می‌کند که هدف صریح آن، استفاده از سواد رسانه‌ای به عنوان ابزاری برای ارتقای امنیت اجتماعی است. این رویکرد دو مزیت بزرگ دارد:

۱. افزایش کاربردپذیری: نشان می‌دهد که آموزش سواد رسانه‌ای تنها یک مهارت آکادمیک نیست، بلکه یک ضرورت کاربردی برای حفظ و ارتقای سلامت و ثبات جامعه است.
۲. ایجاد هم‌افزایی: با ادغام این دو حوزه، نتایج و اثربخشی هر دو تقویت می‌شود.

با مروری بر پژوهش‌های انجام‌شده در ذیل این مفهوم، مشخص می‌شود که این مطالعات یا به‌طور عمده به تبیین اهمیت و ضرورت آن پرداخته‌اند، یا با رویکردی کاربردی، اثرگذاری آن را بر آگاهی و مهارت‌های تفکر مورد بررسی قرار داده‌اند، و یا این‌که به تبیین چگونگی آن با بهره‌گیری از روش‌هایی چون مطالعه پدیدارشناسی، اسنادی و کتابخانه‌ای، تحلیل مضمون اسناد پژوهشی، یا مصاحبه با کارشناسان و متخصصان حوزه ارتباطات، و نظریه داده‌بنیاد، اقدام کرده‌اند (انصاری و همکاران، ۱۳۹۹).

همچنین با بررسی‌های پژوهشگر مشخص شد در راستای بسط و گسترش امنیت اجتماعی پژوهش‌های زیادی صورت نگرفته و به دلیل اهمیت موضوع، این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال‌ها است: ۱. الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای با رویکرد گسترش امنیت اجتماعی چه ویژگی‌هایی دارد؟ ۲. آیا الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای با رویکرد گسترش امنیت اجتماعی از اعتبار مناسب برخوردار است؟

پیشینه پژوهش

نیاز شدید به آموزش سواد رسانه‌ای در دهه اخیر، بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود؛ چراکه رسانه با دربرگرفتن شبکه‌های اجتماعی، مهارت‌های ارتباطی را نیز به حوزه‌های فعالیت خود اضافه کرده است و طیف وسیع‌تری از اتفاقات رخ داده در جامعه را نسبت به گذشته دربرمی‌گیرد، حال آن‌که اگر این فضا به درستی مدیریت نشود، فاجعه رخ می‌دهد. میرمحمدتبار و همکاران (۱۴۰۵) در پژوهش با عنوان "نقش سواد رسانه‌ای در پیشگیری آسیب‌های فضای مجازی دانش‌آموزان" نشان دادند که میانگین متغیر آسیب‌های فضای

مجازی در حد ۲/۴۹ از ۵ است که در حد متوسط قرار دارد. بیشترین میانگین در ابعاد مذهبی و روانی و کمترین میانگین در ابعاد جسمی و خانوادگی است. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد که بیشترین تأثیر بر آسیب‌های فضای مجازی به ترتیب مربوط به متغیرهای استفاده از فضای مجازی (ضریب بتا = ۰/۳۲) و سواد رسانه‌ای (ضریب بتا = ۰/۲۴-) است. متغیر سواد رسانه‌ای بر استفاده از فضای مجازی (ضریب بتا = ۰/۱۸-) تأثیر دارد. به طور کلی می‌توان بیان کرد که متغیر سواد رسانه‌ای تأثیر غیرمستقیم (ضریب بتا = ۰/۰۵-) بر آسیب‌های فضای مجازی دارد.

قائدامینی هارونی و همکاران (۱۴۰۴) در پژوهشی با عنوان "نقش انگیزه استفاده از شبکه‌های اجتماعی در وضعیت سواد رسانه‌ای (مطالعه نقش میانجی تفکر انتقادی دانشجویان)" به این نتیجه رسیدند که بین انگیزه استفاده از شبکه‌های اجتماعی و تفکر انتقادی همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد و دانشجویان با عملکرد بهتر در اطلاعات و یادگیری، عملکرد بهتری در مهارت‌های تفکر انتقادی و تعامل نشان می‌دهند. همچنین نتایج نشان داد که بین انگیزه استفاده از شبکه‌های اجتماعی و سواد رسانه‌ای همبستگی مثبت قابل توجهی وجود دارد که نشان می‌دهد دانشجویان با عملکرد بهتر در اطلاعات و یادگیری، عملکرد بهتری در پیام‌های چندرسانه‌ای و سازمان‌دهی و تحلیل نشان می‌دهند.

جعفری و بهرامی (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان "طراحی و اعتبارسنجی برنامه درسی سواد رسانه‌ای برای والدین دانش‌آموزان ابتدایی" نشان دادند که محتوای این برنامه درسی باید شامل آشنایی با رسانه، پرورش مهارت‌های رسانه‌ای والدین (شامل درک انتقادی، توانایی تجزیه و تحلیل، ارزشیابی، گروه‌بندی، استقراء، قیاس، ترکیب و خلاصه‌سازی)، آموزش تولید محتوا و استفاده از رسانه، آموزش مهارت‌های ارتباطی، آشنایی و مواجهه با قلدری و اعتیاد به اینترنت، ارائه الگوی آموزش سواد رسانه‌ای به کودکان باشد. راهبردهای یاددهی - یادگیری، نیز باید شامل، گفت‌وگو محور، مشارکتی / تعاملی و همدلانه باشد. ارزشیابی در دو بخش ارزیابی اطلاعات قبلی والدین و ارزیابی سواد رسانه‌ای کودکان با استفاده از پرسشنامه انجام می‌شود.

مهدوی نسب و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان "شناسایی و رتبه‌بندی راهکارهای ارتقای سواد رسانه‌ای دانشجویان دانشگاه‌های افسری آجا در مواجهه با جنگ شناختی" به این نتیجه رسیدند که با در نظر گرفتن ابعاد سه‌گانه ساختارهای دانش، مهارت‌های رسانه‌ای و مرکز تصمیم‌گیری شخصی تحت ۱۳ مؤلفه و ۶۳ راهکار اجرایی که به ترتیب رتبه‌بندی شده است، می‌توان در دانشگاه‌های افسری ارتش جمهوری اسلامی ایران سواد رسانه‌ای دانشجویان را ارتقا بخشید به نحوی که در مواجهه با جنگ شناختی بتوانند عملکرد مناسبی داشته باشند.

مرادی مخلص و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان "از سواد رسانه‌ای تا تحول نگرش: راهبردی عملی برای دانشجویان گام دوم انقلاب اسلامی" نشان دادند، قانون توجه

دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بر بحث آموزشی و علمی متمرکز بوده و توجه به سایر بخش‌ها از قبیل موضوعات ملی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کمتر است. همین عامل موجب عدم تقویت یکسان حیطه‌های دانشی، عاطفی و روانی - حرکتی شده است. بنابراین، تعمیق و تحول حیطه نگرش دانشجویان در اثرگذاری مناسب بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی در بستر سواد رسانه‌ای به‌طور کامل مشهود بوده و یک ضرورت است.

علیزاده و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان "بررسی سواد رسانه‌ای گروه‌های مرجع (معلمان، استادان دانشگاه، مدیران و فعالان فرهنگی - هنری) و عوامل مؤثر بر آن در استان گلستان" دریافتند که به‌طور کلی سواد رسانه‌ای گروه‌های مرجع اندکی بیشتر از حد متوسط است و در زمینه ابعاد آن نیز نمره بعد مهارت‌های دسترسی و استفاده از رسانه‌ها و بعد درک انتقادی رسانه‌ها در پاسخ‌گویان بیشتر از متوسط و نمره بعد توانایی‌های ارتباطی کمتر از متوسط است. اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها بالاترین میزان سواد رسانه‌ای را دارند و بعد از آن به ترتیب فعالان فرهنگی، معلمان و مدیران در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

پرویز و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان "نقش طراحی الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در ارتقای مهارت‌های ارتباطی دانشجویان دوره کارشناسی" به این نتیجه رسیدند که نقش آموزش سواد رسانه‌ای در ارتقای مهارت‌های ارتباطی دانشجویان، این موارد را شامل می‌شود: بهبود مهارت‌های ذهنی و دانش، مدیریت رسانه و اطلاعات و تربیت شهروند مطلوب. این موارد را معتمدی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان "تدوین چارچوب برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه صاحب‌نظران" نشان دادند، اهداف برنامه درسی سواد رسانه‌ای دربرگیرنده مؤلفه‌هایی شامل شناخت رسانه، اصلاح سبک مصرف رسانه‌ای، رشد و توسعه اخلاق کاربری، پرورش شهروند فعال و تربیت معلم مولد است. همچنین محتوا نیز دربرگیرنده مؤلفه‌هایی شامل مفاهیم و کلیات، تکنیک‌های ساخت رسانه‌ای، نقد و تحلیل پیام‌ها، رژیم مصرف رسانه‌ای، ملاحظات اخلاقی و کاربری رسانه است. بنابراین باید روش‌های فعال مانند: توضیحی، مسئله‌محور، مشارکت‌محور، انتقادی و کارگاهی برای تدریس به‌کار رفته و از شیوه ارزشیابی مشاهده‌ای، عملکردی، پروژه‌ای، آزمون و خودارزیابی نیز استفاده شود.

نورانی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان "مطالعه تطبیقی و طراحی الگوی مفهومی سواد رسانه‌ای مبتنی بر اسناد تحولی آموزش و پرورش ایران" به این نتیجه رسیدند، الگوی سواد رسانه‌ای مبتنی بر ارزش‌ها و مبانی جهان‌بینی توحیدی، با تأکید بر مقام خلیفه‌اللهی، تعقل ورزی، مسئولیت‌پذیری، معرفت‌یابی، محدودیت شناخت، تأکید بر حیات طیبه (مبتنی بر رشد فردی و جمعی)، مراتبی بودن حیات طیبه، عدالت تربیتی، تأکید بر احسان و گذشت، تأکید بر ارتقای بعد زیباشناختی در تمام مؤلفه‌های آموزش سواد رسانه‌ای است.

رحیمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان "طراحی برنامه درسی سواد رسانه‌ای ویژه دوره ابتدایی" به این نتیجه رسیدند که در طراحی برنامه درسی، اهداف باید شامل توانایی‌های فردی، نظیر انتخاب آگاهانه و تفکر انتقادی و نیز مهارت‌های ارتباطی باشد. روش‌های یاددهی - یادگیری نیز باید مبتنی بر مؤلفه‌هایی همچون یادگیری در محیط اجتماعی، آموزشی و پرورشی و تمرین انواع تفکر (انتقادی، خلاق و مراقبتی) با تمرکز بر تفکر خودآگاهانه، باشد. در بخش محتوای درسی، زیرمؤلفه‌هایی همچون مهارت تشخیص تأثیرات محتواهای رسانه‌ای و اتخاذ موضع فعال در برابر رسانه‌ها و آگاهی نسبت به مؤلفه‌های فرهنگ ایرانی - اسلامی نتیجه‌گیری شده است. در مرحله ارزشیابی نیز میزان دستیابی به توانایی‌های شخصی و مهارت‌های ارتباطی دانش‌آموزان در موقعیت، مورد آزمون قرار می‌گیرد.

عیدی نجف‌آبادی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان "مؤلفه‌های برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی" نشان دادند که مؤلفه‌های اساسی در برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی شامل اهداف که دربرگیرنده شاخص‌هایی نگرشی، شناختی و مهارتی است، روش‌های یاددهی - یادگیری شامل رویکردهای آموزشی، روش‌های یادگیری و نقش معلم بودند، ارزشیابی شامل (تشخیصی، تکوینی، پایانی و ارزشیابی هم‌سالان)، محتوا (نگرشی، شناختی و مهارتی)، مواد و منابع آموزشی (منابع برخط، منابع نمایشی و منابع چاپی) است.

نظرویسی و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی را با عنوان "طراحی الگوی سواد رسانه‌ای در ورزش" انجام داده‌اند. یافته‌ها، رژیم سواد رسانه‌ای ورزشی را در قالب یک مدل ارائه می‌دهد که براساس آن، برجسته‌سازی مقوله ورزش، مدیریت محتوای پیام (شرایط علی) و گنجاندن آموزش سواد رسانه‌ای در محتوای رسانه‌های جمعی، به‌ویژه رسانه ملی (شرایط زمینه‌ای)، منجر به توانمندسازی در مصرف رسانه‌ای و بهبود مهارت‌های اجتماعی در مخاطبان ورزشی می‌شود. از سوی دیگر، بی‌توجهی سیاست‌گذاران و عدم درک اهمیت سواد رسانه‌ای به عنوان موانعی برای اشاعه سواد رسانه‌ای در ورزش ذکر شده است.

نبی‌پور و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان "مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دانشگاه فرهنگیان" نتایج نشان داد عنصر "هدف" دارای هفت مؤلفه است: بهبود مهارت‌های ارتباطی، بهبود مهارت‌های اقتصادی، بهبود آگاهی و شناخت، بهبود تنوع در جامعه، بهبود مهارت‌های اخلاقی، ساختار شکنی و بهبود دسترسی به رسانه‌ها. عنصر "محتوا" دارای پنج مؤلفه است: محتوای آموزشی، محتوای سازمانی، محتوای فرهنگی، برنامه مبتنی بر بینش و برنامه یادگیرنده محور. عنصر "روش" شامل چهار روش است: یادگیری اکتشافی، یادگیری عمیق، یادگیری مشارکتی و یادگیری فعال. بعد "ارزیابی" به عنوان آخرین بعد، دارای چهار مؤلفه است: ارزیابی مبتنی بر دانش، ارزیابی مبتنی بر مهارت، ارزیابی مبتنی بر نگرش و ارزیابی مبتنی بر مشاهده.

علیقارداشی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان "طراحی مدلی برای تبیین سواد رسانه‌ای در نظام آموزشی دوره دوم متوسطه ایران (پژوهشی براساس نظریه مبنایی)" نشان دادند: مدل مد نظر نظریه مبنایی شامل یک مضمون فراگیر، هفت سازوکار سازمان‌دهی است که در آموزش و برنامه‌ریزی کتاب سواد رسانه‌ای مورد تأکید قرار گرفته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که سواد رسانه‌ای دارای دو مضمون مهم شامل نهاد آموزش و پرورش و صداوسیما است که از عوامل تأثیرگذار در زندگی مخاطبان محسوب می‌شوند.

ترک‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان "تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در راستای بسط امنیت اجتماعی: یک مطالعه کیفی" به این نتیجه رسیدند برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در ابعادی مانند محتوا، منطق، اهداف، روش‌ها و محیط یادگیری، به‌عنوان مضامین سازمان‌دهنده هستند. این مضامین دارای ابعاد و سطوح مختلف و دارای مضامین پایه متنوعی هستند که در تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای باید مد نظر قرار گیرند.

کریمی نامی وندی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیق خود تحت عنوان "شناسایی راهکارهای افزایش سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی اعضای هیئت علمی و دانشجویان دانشگاه‌های کشور" به این نتیجه دست یافتند که، پیش از تألیف و چاپ کتاب سواد رسانه‌ای نخست باید به دانشجویان، شیوه‌های تفکر، شیوه‌های حل مسئله، اصلاح فرایند یاددهی و یادگیری، یادگیری مشارکتی و روش‌های آموزش سواد رسانه‌ای را آموزش دهیم؛ بخش وسیعی از این اقدامات باید در مقاطع قبل و از طریق آموزش و پرورش صورت گیرد تا شاهد بهبود باشیم.

نصیری و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان "اهمیت آموزش سواد رسانه‌ای در قرن بیست و یکم" نشان دادند که آموزش سواد رسانه‌ای و استقرار یک نظام کارآمد تربیت شهروندی یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های عصر جهانی‌شدن است و در این بین تفکر انتقادی و قدرت تجزیه و تحلیل رسانه‌ای به‌عنوان یک مؤلفه مهم است.

سیرانو - پوچه و فرناندز - پلانلز^۱ (۲۰۲۴) در پژوهش خود با عنوان "توسعه برنامه درسی شهروندی دیجیتال برای ارتقای امنیت اجتماعی و امنیت فضای مجازی" نشان دادند که آموزش شهروندی دیجیتال با رویکرد امنیت‌محور، نه تنها دانش رسانه‌ای فراگیران را افزایش می‌دهد، بلکه با کاهش رفتارهای پرخطر در فضای مجازی، به‌طور مستقیم به ارتقای امنیت اجتماعی در سطح کلان جامعه کمک می‌کند. این مطالعه اهمیت ادغام مهارت‌های حفاظتی را در برنامه درسی رسمی مدارس مورد تأکید قرار می‌دهد.

ژائو^۲ و همکاران (۲۰۲۵) در پژوهشی با عنوان "اثر بخشی استفاده از مداخله رسانه‌ای

1. Serrano-Puche & Fernández-Planells

2. Zhao

مبتنی بر صوت و تصویر برای ارتقای مهارت‌های سواد رسانه‌های اجتماعی جهت مهارت‌های خبر جعلی " نشان دادند شرکت‌کنندگانی که در معرض مهارت‌های سواد رسانه‌های اجتماعی از طریق مداخله مبتنی بر صوت و تصویر قرار گرفتند، در مقایسه با گروه مداخله غیرصوتی - تصویری و گروه کنترل، دانش رسانه‌های اجتماعی بهتری را گزارش کردند، توانایی بهتری در تشخیص اخبار جعلی و تمایل به اشتراک‌گذاری اخبار دقیق از فهرست اخبار جعلی نشان دادند. روجاس استرادا^۱ و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان "سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی در برنامه درسی تعیین شده: مروری نظام‌مند بر ادغام آن" دریافتند که، اراده حوزه سیاسی و کنشگری سه‌گانه متشکل از معلمان پرشور، جامعه مدنی و دانشگاهیان، عوامل کلیدی برای ترویج معرفی سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی در آموزش رسمی هستند. به همین ترتیب، تأکید می‌شود که ارزیابی این سیاست آموزشی نیازمند توجه ویژه است تا تحلیل میزان دسترسی، اثربخشی و ظرفیت آن برای سازگاری با چالش‌هایی که در اکوسیستم رسانه‌ای پدیدار می‌شوند، تضمین شود.

ژانگ و همکاران^۲ (۲۰۲۳) در مقاله‌ای با عنوان "تأثیر دوره سواد رسانه‌ای دیجیتال بر سواد رسانه‌ای دیجیتال دانش‌آموزان مقطع ابتدایی: یک مطالعه تجربی" نشان دادند: اجرای دوره‌های آموزشی اختصاصی در حوزه سواد رسانه‌ای دیجیتال، تأثیر معناداری بر ارتقای سطح سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان مقطع ابتدایی دارد. این امر بیانگر آن است که آموزش تصادفی و بدون الگوی مشخص، پاسخگوی نیازهای پیچیده نسل دیجیتال نخواهد بود.

توماسی^۳ و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان "تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی و سواد رسانه‌ای در دانشجویان اولیه آموزش فنی و حرفه‌ای" نشان دادند که در چند دهه گذشته، تغییرات مداوم و تصاعدی در مصرف اطلاعات جامعه، آگاهی دست‌اندرکاران حوزه آموزش و پرورش را در مورد نیاز به برنامه‌های آموزشی برای تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی و سواد رسانه‌ای در بین دانش‌آموزان آموزش و پرورش حرفه‌ای افزایش داده است.

اردم^۴ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان "اجرا و ارزشیابی برنامه درسی مهارت‌های سواد رسانه‌ای: مطالعه اقدام‌پژوهی" نشان داد اجرای برنامه درسی مهارت‌های سواد رسانه‌ای تأثیر مثبت و قوی بر سطح مهارت‌های سواد رسانه‌ای معلمان پیش‌خدمت داشته است. این مطالعه همچنین تغییراتی را در برداشت معلمان پیش‌خدمت از رسانه و سواد رسانه‌ای، تعامل با رسانه و همچنین حوزه‌های خاصی برای توسعه برنامه درسی از نظر محتوا، تجربیات تدریس - یادگیری و مؤلفه‌های ارزیابی برنامه درسی نشان داد.

1. Rojas Estrada
2. zhang
3. Tommas
4. Erdem

مبانی نظری پژوهش

از آغاز قرن بیست و یکم، با ظهور و توسعه فناوری‌های رسانه‌ای، بازتولید محتوای رسانه‌ای و اشتراک‌گذاری آن، تولید رسانه‌ای را امکان‌پذیر کرده است. تمرکز سواد رسانه‌ای جدید بر تولید جمعی و نوآورانه، تعامل اجتماعی و مشارکت فعال و پویایی محتوای رسانه متمرکز است. در این زمینه، چن وو و وانگ^۱ (۲۰۱۱) یک مدل نظری مبتنی بر تحلیل تحولات تاریخی سواد و ویژگی‌های اجتماعی-فرهنگی رسانه‌های جدید ارائه کردند. سواد رسانه‌ای جدید دو پیوستار دارد: ۱. از مصرف تا تولید (مصرف سواد رسانه‌ای)، ۲. از سواد رسانه‌ای کاربردی تا انتقادی. مصرف سواد رسانه‌ای به پیام‌های رسانه‌ای و استفاده از رسانه در سطوح مختلف اشاره دارد، در حالی که تولید-مصرف سواد رسانه‌ای به توانایی تولید محتوای رسانه‌ای و مشارکت در محیط‌های رسانه‌ای اشاره دارد (عزیزی و همکاران، ۱۴۰۱).

سواد رسانه‌ای فقط خواندن و نوشتن نیست و همچنین تشخیص یک خبر از یک مصاحبه یا گزارش از یک میزگرد و غیره نیز نیست. سواد رسانه‌ای به دنبال تشخیص رابطه بین دانش و قدرت و سپس رابطه بین قدرت و عدالت اجتماعی است. سواد رسانه‌ای توانایی درک نحوه کار رسانه‌ها و درک آن‌ها است. نهادها و سازمان‌هایی که در زمینه سواد رسانه‌ای فعالیت می‌کنند، مانند یونسکو، کمیسیون اروپا و پارلمان اروپا، بر چهار حوزه از مهارت‌های رسانه‌ای موردنیاز برای سواد رسانه‌ای توافق دارند که شامل توانایی دسترسی، تجزیه و تحلیل، ارزیابی و تولید خلاقانه به‌طور خلاصه می‌شود (الفته و همکاران، ۱۴۰۰).

سواد رسانه‌ای خلاقانه: یکی از برجسته‌ترین فعالیت‌های شناختی که از سوی سازمان بهداشت جهانی به‌عنوان یکی از ارکان پنج مهارت اساسی زندگی محسوب می‌شود، خلاقیت است. تفکر خلاق به معنای ایجاد ارتباط بین چیزهای بی‌ارتباط، پیدا کردن یک راه تازه برای حل مسئله است. تفکر خلاق نه تنها شخص را قادر می‌سازد که از تجربیات قبلی خود استفاده کند و آن را با موفقیت‌های تازه ارتباط دهد؛ بلکه قادر خواهد بود ارتباط بین چیزهایی که پیش‌تر با هم بی‌ارتباط بوده‌اند را پیدا کند که از نظر خود فرد تازه و معنادار است؛ همچنین می‌تواند از روش‌های غیرمستقیم برای حل مسئله استفاده کند. از سوی دیگر طبق پژوهش‌های انجام‌شده، مسائل نسل جوان بیشتر در زمینه آسیب‌های ناشی از ضعف تفکر، زودبازی، پیروی از تبلیغات، ضعف در تحلیل و قضاوت نادرست در مورد نظرات و آرا دیگران گزارش شده است. از این رو می‌توان گفت داشتن مهارت تفکر باز و خلاقانه در نسل جوان به‌ویژه در مواجهه با رسانه‌ها که از جمله تأثیرگذارترین ابزارها بر جوانان است، موجب پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی از طریق جلوگیری از انتخاب نادرست و قضاوت ناصحیح می‌شود (پورمحدث و همکاران، ۱۴۰۱).

سواد رسانه‌ای انتقادی: توانایی تحلیل و ارزیابی انتقادی اطلاعات و پیام‌های رسانه‌ای است. این شامل درک چگونگی شکل‌گیری، ارائه و تفسیر محتواهای مختلف رسانه‌ای از جمله اخبار، تبلیغات، فیلم‌ها، موسیقی و شبکه‌های اجتماعی می‌شود. هدف اصلی سواد رسانه‌ای انتقادی، این نیست که به‌طور کلی از رسانه‌ها دوری کنیم، بلکه این است که به‌طور آگاهانه و با دید انتقادی با آن‌ها برخورد کنیم و از اثر بالقوه‌شان آگاه باشیم.

سواد رسانه‌ای خودمراقبتی: توانایی ارزیابی، تحلیل و استفاده مسئولانه از منابع اطلاعاتی برخط و برون‌خط در مورد مراقبت‌های بهداشتی است. این توانایی شامل درک چگونگی تأثیر رسانه‌ها بر تصمیم‌گیری‌های مربوط به سلامتی و مراقبت‌های پزشکی می‌شود. در ادامه به برخی از مهم‌ترین مبانی نظری سواد رسانه‌ای اشاره می‌شود.

نظریه سواد رسانه‌ای تامن

به گفته الیزابت تامن^۱، سواد رسانه‌ای مانند یک فیلتر قضاوت‌کننده عمل می‌کند، زیرا جهان پر از پیام، از لایه‌هایی از فیلترهای سواد رسانه‌ای عبور می‌کند تا شکلی که با آن مواجه می‌شویم معنادار شود. پیام‌رسانی رسانه‌ای در سه سطح عمل می‌کند:

سطح نخست: اهمیت برنامه‌ریزی شخصی در نحوه استفاده از رسانه، به این معنا که مخاطب توجه بیشتری به انتخاب و تماشای انواع برنامه‌ها دارد و به‌طور خاص از تلویزیون، ویدیو، اینترنت، بازی‌های رایانه‌ای، فیلم و سایر رسانه‌ها استفاده می‌کند و باعث کاهش یا افزایش مصرف می‌شود.

سطح دوم: در این سطح، مخاطب به جنبه‌های ناملموس‌تر رسانه توجه می‌کند و به پرسش‌ها و موضوعات عمیق‌تری می‌پردازد، مانند این که چه کسی پیام‌های رسانه‌ای را ایجاد می‌کند؟ هدف از ارسال پیام چیست؟ چه کسی از ارسال آن سود می‌برد یا ضرر می‌کند؟ و...

سطح سوم: این لایه، مهارت‌های لازم برای نگاه انتقادی به رسانه‌ها است (اکبری و نورالله‌زاده خیای، ۱۴۰۳).

نظریه سواد رسانه‌ای پاتر

نظریه سواد رسانه‌ای پاتر (شادی پاتر^۲) یکی از نظریه‌های کلیدی در حوزه رسانه و ارتباطات است که به تبیین برخورد و تعامل افراد با محتوای رسانه‌ای می‌پردازد. پاتر این نظریه را با هدف توانمندسازی افراد برای فهم، تحلیل و ارزیابی محتوای رسانه‌ای ارائه داده است. پاتر این نظریه را براساس هفت مؤلفه اصلی بنا نهاده است: ۱. تحلیل (توانایی شناسایی و

1. Thoman

2. Potter

تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای)، ۲. ارزیابی (قضاوت و ارزیابی انتقادی نسبت به محتوای رسانه‌ای)، ۳. تولید معنایی (ایجاد و تولید محتوا در رسانه‌ها)، ۴. خستگی (تشخیص و فهم خبرها و اطلاعات در کمیت بالای اطلاعات)، ۵. توانایی درک و تحلیل روش‌های تأثیرگذاری رسانه‌ها)، ۶. تداوم (بررسی و تحلیل فرایندها و چرخه‌های رسانه‌ای. شناسایی منابع: توانایی تشخیص منابع معتبر اطلاعات).

نظریه سواد رسانه‌ای اجتماعی

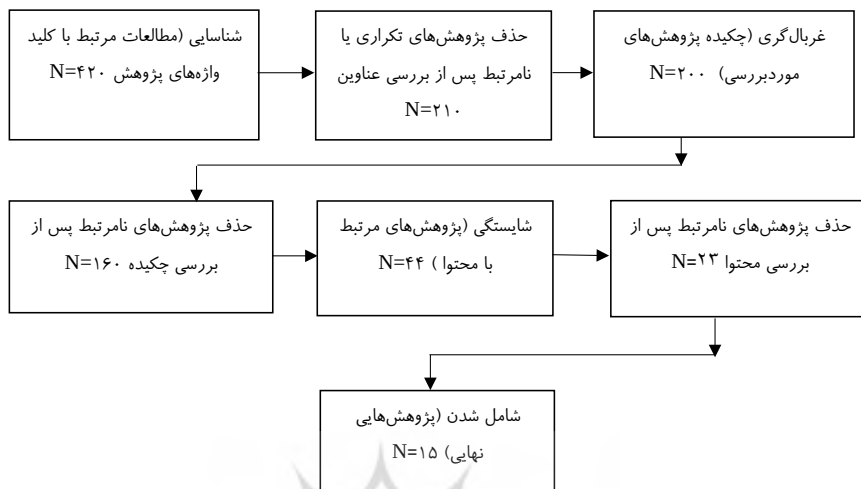
سواد رسانه‌ای اجتماعی به توانایی افراد در استفاده مناسب از برنامه‌های رسانه‌های اجتماعی و تحلیل انتقادی، ارزیابی، اشتراک‌گذاری و ایجاد محتوای رسانه‌های اجتماعی اشاره دارد. بخش نخست تعریف نشان می‌دهد که استفاده از ابزارهای رسانه‌های اجتماعی نیاز به قابلیت‌های فنی یا مرتبط با رسانه دارد (مهارت استفاده از اینترنت). بخش دوم تعریف سواد رسانه‌های اجتماعی به قابلیت‌های مرتبط با محتوا اشاره دارد که شامل توانایی‌هایی است که افراد باید برای کار در محیط رسانه‌های اجتماعی یاد بگیرند. تحلیل و ارزیابی محتوای رسانه به معنای تفسیر انتقادی متن، صدا و تصاویر و هر چیزی است که در تارنماهای رسانه‌های اجتماعی ارسال می‌شود. (مقصودی و واحد، ۱۳۹۷)

روش پژوهش

روش انجام پژوهش به شیوه کیفی و کمی است. در الگوی مورد نظر از روش کیفی سنتز پژوهشی و در اعتبارسنجی الگوی طراحی شده از روش توصیفی - پیمایشی استفاده شده است. در اجرای سنتز پژوهشی که تحقیقات تجربی را به منظور خلق تعمیم‌ها، ترکیب می‌کند، از روش هفت مرحله‌ای تنظیم سؤال پژوهش، جست‌وجوی جامع و سیستماتیک در پایگاه‌های اطلاعاتی، انتخاب و غربال‌گری مطالعات مناسب، استخراج اطلاعات، تحلیل و ترکیب یافته‌ها، کنترل کیفیت و ارائه یافته‌ها استفاده شد. جامعه آماری بخش ارائه الگوی پژوهش شامل پژوهش‌های انجام شده در بازه زمانی ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۳ در حوزه برنامه درسی سواد رسانه‌ای، براساس کلیدواژه‌های "آموزش سواد رسانه‌ای و امنیت اجتماعی یا الگوی برنامه درسی" در موتور جست‌وجوی گوگل اسکولر^۱ و پایگاه‌های علمی معتبر از جمله مگ ایران^۲، نورمگز^۳، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۴ و پایگاه اطلاعات علمی ایران^۵ جمع‌آوری شد، که با توجه به شکل ۱ و براساس مراحل شناسایی، غربال‌گری، شایستگی و شامل شدن از میان ۴۲۰

1. Google Scholar
2. Magiran
3. Noormags
4. Sid
5. Irandoc

مورد شناسایی شده، متن کامل ۱۵ مورد از این پژوهش‌ها که با استفاده از ابزار CASP از مرحله ارزیابی عبور و شایسته ورود به پژوهش شدند مورد مطالعه قرار گرفت.

شکل ۱. مراحل شناسایی، غربال‌گری، شایستگی و شامل شدن پژوهش‌ها

جهت استخراج اطلاعات از پژوهش‌ها و تحلیل و ترکیب یافته‌ها، از روش تحلیل محتوا به شیوه کدگذاری استفاده شد. به این صورت که پس از شناسایی داده‌های حاصل از مطالعه منظم کتابخانه‌ای، کدهای به دست آمده، حول محورهای مشابه و منسجم دسته‌بندی شد و در پایان پس از چندین بار تحلیل و بازبینی، فرایند یکپارچه‌سازی و شبکه مضامین صورت گرفت. در مورد حفظ و کنترل کیفیت نیز سعی شد تا در مرحله نخست، براساس شاخص‌هایی چون اهداف پژوهش، منطق روش، طرح پژوهش، روش نمونه‌گیری، روش جمع‌آوری داده‌ها، انعکاس‌پذیری ملاحظات اخلاقی، دقت و تجزیه و تحلیل داده‌ها، بیان واضح و روشن یافته‌ها و ارزش پژوهش، مناسب‌ترین واحدهای مطالعاتی انتخاب شوند. همچنین برای اطمینان از نحوه کدگذاری‌ها، علاوه بر استفاده از تکنیک خودبازبینی محقق، از دو نفر از متخصصان حوزه ارتباطات و برنامه درسی جهت کدگذاری مجدد یافته‌ها استفاده شد که میزان توافق بین ارزشیابان براساس فرمول ضریب کاپای کوهن^۱ عدد ۰/۸۵ به دست آمد که نشان‌دهنده ۸۵ درصد توافق بین ارزشیابان در کدگذاری داده‌ها بود.

جهت اعتبارسنجی پس از مشخص شدن ویژگی‌های عناصر برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در گسترش امنیت اجتماعی، مؤلفه‌های شناسایی شده بر مبنای نمونه‌گیری هدفمند و با

1. Cohens Kappa coefficient

استفاده از روش نمونه‌گیری ملاک‌محور (با معیار تخصص و تجربه: داشتن دست‌کم یک مقاله علمی در زمینه آموزش سواد رسانه‌ای)، در اختیار تعداد ۱۵ نفر از متخصصان برنامه درسی، علوم ارتباطات و سواد رسانه‌ای در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی (نظامی و انتظامی) قرار داده شد. به این صورت که پرسشنامه‌ای حاوی ویژگی‌های برنامه درسی به متخصصان ذی‌ربط ارائه و نظرات براساس طیف سه بخشی لیکرت ("مناسب"، "نیازمند اصلاح"، "نامناسب") جمع‌آوری شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب لاوشه استفاده شد؛ در این رابطه ne تعداد متخصصانی است که به گزینه "مناسب" پاسخ داده‌اند و N تعداد کل متخصصان است. اگر مقدار محاسبه شده از مقدار جدول بزرگ‌تر باشد اعتبار آن ویژگی پذیرفته می‌شود. در جدول ۱ حداقل مقادیر قابل قبول CVR با توجه به تعداد نفرات شرکت‌کننده در اعتبارسنجی پرسشنامه توصیه شده توسط لاوشه^۱ نشان داده شده است. با توجه به این که در این پژوهش، تعداد اعضای گروه تعیین اعتبار ۱۵ نفر بودند، بنابراین عدد مورد قبول CVR مساوی و بیشتر از ۰/۴۹ فرض شد.

جدول ۱. حداقل مقدار CVR قابل قبول براساس تعداد متخصصان نمره‌گذار

تعداد متخصصین	مقدار CVR	تعداد متخصصین	مقدار CVR	تعداد متخصصین	مقدار CVR
۵	۰/۹۹	۱۱	۰/۵۹	۲۵	۰/۳۷
۶	۰/۹۹	۱۲	۰/۵۶	۳۰	۰/۳۳
۷	۰/۹۹	۱۳	۰/۵۴	۳۵	۰/۳۱
۸	۰/۷۵	۱۴	۰/۵۱	۴۰	۰/۲۹
۹	۰/۷۸	۱۵	۰/۴۹		
۱۰	۰/۶۲	۲۰	۰/۴۲		

یافته‌های پژوهش

سؤال نخست: الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در بسط امنیت اجتماعی چه ویژگی‌هایی دارد؟ به منظور بررسی عناصر لازم برای طراحی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در بسط امنیت اجتماعی، پس از بررسی نظریه‌های موجود در حوزه سواد رسانه‌ای و مطالعه دقیق پژوهش‌های انجام شده در حوزه برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای، داده‌های حاصل از مطالعه منظم کتابخانه‌ای جمع‌آوری شد و نتایج تحلیل کدگذاری باز هر کدام از پژوهش‌ها در جدول ۲ ذکر شد.

جدول ۲. ویژگی‌های برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای (کدگذاری باز)

ردیف	منابع	کدهای باز
۱	[۲]	پرورش افکار غیر خصمانه، رشد خلاقیت، پابندی به اصول اخلاقی چون تحمل و مدارا، سعه صدر و پذیرش ابهامات، پرورش انواع تفکر مراقبتی، انتقادی و خلاقانه، ارتقای فعالیت‌های اجتماعی و شهروندی، تقویت هویت ایرانی - اسلامی، ارزشیابی فراشناختی، تقویت مهارت‌های چالشی، اجتماع‌پزوهی و تفکر خودآگاهانه.
۲	[۱۰]	انتخاب آگاهانه، آگاهی نسبت به مؤلفه‌های هویت ایرانی - اسلامی، میزان دستیابی به توانایی‌های شخصی و مهارت‌های ارتباطی، یادگیری در محیط‌های اجتماعی و آموزشی - تمرین انواع تفکر (انتقادی، خلاق و مراقبتی) - تمرکز بر تفکر خودآگاهانه، رویکرد ارزشیابی دانش‌محور، ارزشیابی مهارت‌محور، ارزشیابی نگرش‌محور و ارزشیابی مشاهده‌محور.
۵	[۲۴]	ارتقای مهارت‌های ارتباطی، ارتقای مهارت‌های اقتصادی، ارتقای آگاهی و شناخت، ارتقای تنوع در جامعه، ارتقای مهارت‌های اخلاقی، تخریب ساختار و ارتقای دسترسی رسانه‌ای، تولید محتوای بصیرت‌محور، یادگیرنده‌محور، تقویت مهارت تشخیص سره از ناسره، داشتن تفکر تحلیلی و رویکرد انتقادی نسبت به رسانه‌ها، یادگیری اکتشافی، یادگیری عمیق، یادگیری مشارکتی و یادگیری عمیق، رویکرد ارزشیابی دانش‌محور، ارزشیابی مهارت‌محور، ارزشیابی نگرش‌محور و ارزشیابی مشاهده‌محور، شناخت منابع قابل اعتماد، شناخت تکنیک‌های اقناع رسانه‌ای.
۶	[۱۲]	تحلیل انتقادی محتوای رسانه‌ها، تجزیه و تحلیل کشف ماهیت ساختار زندگی اجتماعی آموزش، استفاده هوشمندانه از ابزارهای رسانه‌ای جدید آموزش، پرورش خلاقیت در تولید محتوا، روش چندرسانه‌ای، تکوینی تشخیصی پایانی و ارزیابی به روش هم‌سالان.
۷	[۷]	تربیت ملی شهروندان - اصلاح سبک زندگی - شناخت تهدیدها و فرصت‌های رسانه، برداشت واحد از پیام رسانه - تقلیل سوءتفاهم‌ها و منازعه‌ها - ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی، روش هرمنوتیک - تاریخی - انتقادی - استقرایی - کمی و تجربی، آینده‌نگاری و زیبایی‌شناخت.
۸	[۵]	بهبود مهارت‌های ذهنی و دانش، مدیریت رسانه و اطلاعات و تربیت شهروند مطلوب.
۹	[۱۳]	کاربردی بودن متناسب با علایق فراگیران، یادگیری از طریق کار گروه‌های تخصصی (فناوری اطلاعات، فناوری آموزشی، برنامه‌ریزان آموزشی)، استفاده از موقعیت چالش‌برانگیز و کاوش‌گرانه.
۱۰	[۲۰]	مطالعات رسانه‌ای، اصلاح سبک مصرف رسانه، توسعه اخلاق کاربردی، آموزش شهروندان فعال و تربیت معلمان؛ محتوا همچنین شامل مفاهیم و کلیات، تکنیک‌های تولید رسانه، نقد و تحلیل پیام، رژیم مصرف رسانه، ملاحظات اخلاقی و کاربرد رسانه است. برای تدریس از روش‌های توضیحی، مسئله‌محور، مشارکتی، انتقادی و کارگاهی استفاده می‌شود و برای ارزشیابی از روش‌های مشاهده‌ای، عملکردی، پروژه‌ای، آزمونی و ارزیابی خودارزیابی استفاده می‌شود.
۱۱	[۱۹]	تقویت یکسان حیطه‌های دانشی، عاطفی و روانی.
۱۲	[۲۳]	نحوه تحلیل پیام رسانه‌ای و درک صحیح اهداف.
۱۳	[۲۱]	سواد رسانه‌ای مبتنی بر ارزش‌ها و مبانی جهان‌بینی توحیدی، با تأکید بر مقام خلیفه‌الله، تعقل، مسئولیت‌طلبی، محدودیت‌های شناخت، تأکید بر زندگی با فضیلت (براساس رشد فردی و جمعی)، سلسله‌مراتبی بودن زندگی با فضیلت، تأکید بر عدالت و ارتقای بعد زیبایی‌شناختی در تمام مؤلفه‌های آموزش سواد رسانه‌ای.
۱۴	[۱۸]	توجه به ابعاد مهارت‌های دسترسی و استفاده از رسانه‌ها و بعد درک انتقادی رسانه‌ها.
۱۵	[۱۹]	توجه به سایر بخش‌ها از قبیل موضوعات ملی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی.

در گام‌های بعدی کدهای به‌دست آمده در گروه‌های مشابه و منسجمی دسته‌بندی شد و شبکه مضامین چندین بار مورد تحلیل و بازبینی قرار گرفت و در پایان جهت تدوین الگو، استخراج و در جدول ۳ بیان شد. در این مرحله، برای مشخص شدن هر کد محوری، کدهای بازی که در مرحله نخست استخراج شد در کنار هم قرار گرفتند و آن‌هایی که شبیه به هم بودند، دسته‌بندی شدند، آن‌گاه با کد محوری که بیان‌گر مفهوم آن‌ها بود، نام‌گذاری شدند. سپس کدهای محوری هم‌جنس در کدهای انتخابی (عناصر مختلف برنامه درسی) قرار گرفتند.

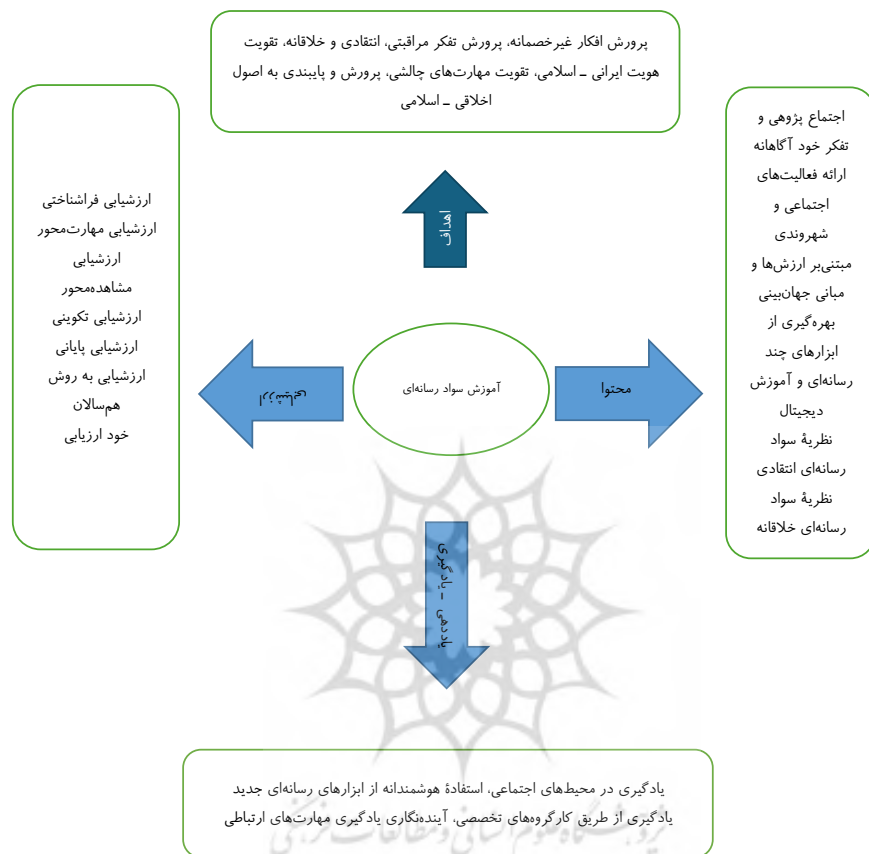
جدول ۳. ویژگی‌های برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای (کدگذاری محوری و انتخابی)

کدهای انتخابی	کدهای محوری	منابع	ردیف
افکار	پرورش افکار غیر خصمانه	[۲]	۱
	پرورش تفکر مراقبتی، انتقادی و خلاقانه	[۱۸، ۲۰، ۲۴، ۷، ۱۴، ۱۰، ۲]	۲
	تقویت هویت ایرانی - اسلامی	[۱۹، ۵، ۷، ۱۰، ۲]	۳
	تقویت مهارت‌های چالشی	[۱۳، ۱۸]	۴
	پرورش و پایبندی به اصول اخلاقی - اسلامی	[۲۱، ۲۰، ۷، ۲۴، ۱۹، ۱۰، ۲]	۵
مهارت‌ها	اجتماع‌پژوهی و تفکر خودآگاهانه	[۲۱، ۲۰، ۲۴، ۱۰، ۲]	۶
	ارائه فعالیت‌های اجتماعی و شهروندی	[۵، ۲۰، ۷، ۱۲، ۲۴، ۱۹، ۱۰، ۲]	۷
	مبتنی‌بر ارزش‌ها و مبانی جهان‌بینی	[۱۲، ۲، ۱۰، ۲۴، ۲۰]	۸
	بهره‌گیری از ابزارهای چندرسانه‌ای و آموزش دیجیتال	[۱۰، ۷، ۱۳، ۱۴، ۵]	۹
	نظریه سواد رسانه‌ای انتقادی	[۷، ۲۴، ۲، ۱۸، ۱۰، ۱]	۱۰
	نظریه سواد رسانه‌ای خلاقانه	[۱۲، ۱۰، ۲]	۱۱
	نظریه سواد رسانه‌ای خودمراقبتی	[۷]	
روش یاددهی - یادگیری	یادگیری در محیط‌های اجتماعی	[۲۴]	۱۲
	استفاده هوشمندانه از ابزارهای رسانه‌ای جدید	[۲۴، ۱۰، ۱۴، ۱۸، ۱۲]	۱۳
	یادگیری از طریق کار گروه‌های تخصصی	[۱۳]	۱۴
	آینده‌نگاری	[۷]	۱۵
	یادگیری مهارت‌های ارتباطی	[۱۹، ۱۲، ۲۴، ۱۸، ۱۰]	۱۶

ردیف	منابع	کدهای محوری	کدهای انتخابی
۱۸	[۱۲، ۲۴، ۱۰، ۲]	ارزشیابی فراشناختی	ارزشیابی
۱۹	[۲۰، ۲۴، ۱۴، ۱۰]	ارزشیابی مهارت محور	
۲۰	[۲۱، ۲۰، ۷، ۱۴، ۲۴، ۱۰]	ارزشیابی مشاهده محور	
۲۱	[۲۴]	ارزشیابی تکوینی	
۲۲	[۱۲]	ارزشیابی پایانی	
۲۳	[۱۲]	ارزشیابی به روش هم سالان	
۲۴	[۲۰]	خودارزیابی	

پس از تحلیل اسناد مربوط به برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در بسط امنیت اجتماعی، الگوی استخراج شده به صورت (شکل ۲) است. در واقع همان طور که شکل ۲ نیز نشان می‌دهد، بر مبنای اطلاعات حاصل از تحلیل محتوای منابع در جدول ۳ که مربوط به عناصر برنامه درسی سواد رسانه‌ای است، پنج کد استخراج شده در عنصر هدف این مسئله را نشان می‌دهد که سواد رسانه‌ای در راستای بسط و گسترش امنیت اجتماعی پیرامون موضوعاتی از قبیل پرورش افکار غیر خصمانه، پرورش تفکر مراقبتی، انتقادی و خلاقانه، تقویت هویت ایرانی - اسلامی، تقویت مهارت‌های چالشی، پرورش و پایبندی به اصول اخلاقی - اسلامی است. همین طور هفت کد استخراج شده در عنصر محتوا نیز، این مسئله را نشان می‌دهد که مجریان و برنامه‌ریزان برنامه درسی آموزش سواد رسانه باید در محتوا به موضوعاتی مانند اجتماع پژوهی و تفکر خودآگاهانه، ارائه فعالیت‌های اجتماعی و شهروندی، مبتنی بر ارزش‌ها و مبانی جهان‌بینی، بهره‌گیری از ابزارهای چندرسانه‌ای و آموزش دیجیتال، نظریه سواد رسانه‌ای انتقادی، نظریه سواد رسانه‌ای خلاقانه، نظریه سواد رسانه‌ای خودمراقبتی توجه ویژه‌ای داشته باشند. همچنین بر مبنای اطلاعات حاصل از تحلیل محتوای مربوط به روش‌های یاددهی - یادگیری آموزش سواد رسانه‌ای در گسترش امنیت اجتماعی پنج کد استخراج شده، یادگیری در محیط‌های اجتماعی، استفاده هوشمندانه از ابزارهای رسانه‌ای جدید، یادگیری از طریق کارگروه‌های تخصصی، آینده‌نگاری، یادگیری مهارت‌های ارتباطی را شامل می‌شود. درخصوص هفت کد استخراج شده از محتوای منابع در جدول ۳ مربوط به ارزشیابی از برنامه درسی سواد رسانه‌ای در گسترش امنیت اجتماعی، می‌توان گفت استفاده از ارزشیابی فراشناختی، ارزشیابی مهارت محور، ارزشیابی مشاهده محور، ارزشیابی تکوینی، ارزشیابی

پایانی، ارزشیابی به روش هم‌سالان، خودارزیابی، ویژگی‌های اصلی در عنصر ارزشیابی عناصر برنامه درسی سواد رسانه‌ای در گسترش امنیت اجتماعی است.

شکل ۲. نقشه مفهومی طراحی و اعتبارسنجی برنامه درسی سواد رسانه‌ای در بسط امنیت اجتماعی

سؤال دوم: آیا الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در بسط امنیت اجتماعی از اعتبار مناسب برخوردار است؟

جهت اعتبارسنجی، پرسشنامه حاوی ویژگی‌های الگوی برنامه درسی طراحی شد و در اختیار ۱۵ نفر از متخصصان این حوزه قرار گرفت و نظرات براساس طیف سه‌بخشی لیکرت "مناسب"، "نیازمند اصلاح" و "نامناسب" جمع‌آوری شد که نتیجه ارزیابی ایشان از برنامه درسی سواد رسانه‌ای در بسط امنیت اجتماعی با استفاده از ضریب CVR در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴. ارزیابی الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در بسط امنیت اجتماعی

ضریب CVR	فراوانی			گزینه‌ها / عناصر
	نامناسب	نیازمند اصلاح	مناسب	
۰/۸۰	-	۲	۱۸	اهداف
۰/۸۵	-	۱	۱۹	محتوا
۰/۹۰	-	۱	۱۹	روش‌های یاددهی - یادگیری
۰/۷۰	-	۳	۱۷	شیوه‌های ارزشیابی
۰/۸۱	میانگین			

با توجه به این مهم که ضریب CVR در تمام گویه‌های مشاهده‌شده در جدول ۴ از حداقل ضریب قابل قبول بالاتر است، تمام ویژگی‌های استخراج‌شده عناصر برنامه درسی الگوی طراحی شده از نظر متخصصان برنامه‌ریزی درسی، علوم ارتباطات و سواد رسانه‌ای در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، مناسب ارزیابی شد. بنابراین با توجه به نظر متخصصان، می‌توان گفت الگوی طراحی شده از اعتبار مناسب برخوردار است. لازم به ذکر است برخی از پیشنهادها و متخصصان در گزینه "نیازمند اصلاح"، پس از بررسی و انطباق با مطالعات انجام‌شده، اصول اساسی برنامه و توافق نظر پژوهش‌گران پژوهش حاضر مورد پذیرش قرار گرفته است که توضیح آن در این مجال نمی‌گنجد.

بحث و نتیجه‌گیری

امنیت اجتماعی فقط به معنای نبود جرم و جنایت نیست، بلکه شامل احساس آرامش، همبستگی، اعتماد متقابل، ثبات فرهنگی و اجتماعی و توانایی جامعه در مقابله با تهدیدها داخلی و خارجی است. سواد رسانه‌ای به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر امنیت اجتماعی تأثیر می‌گذارد که شامل موارد زیر است:

۱. کاهش انتشار اطلاعات نادرست و شایعات: شایعات می‌توانند اعتماد عمومی را تضعیف کنند، باعث وحشت شوند و حتی به شورش‌ها و بی‌نظمی‌های اجتماعی دامن بزنند. سواد رسانه‌ای افراد را در برابر پذیرش و انتشار کورکورانه شایعات مقاوم می‌کند.
۲. مقابله با قطب‌بندی و نفرت‌پرانی: رسانه‌ها می‌توانند بستری برای انتشار پیام‌های تفرقه‌انداز و نفرت‌پراکن باشند. سواد رسانه‌ای به افراد کمک می‌کند این پیام‌ها را شناسایی کرده و در برابر آن‌ها مقاومت کنند، در نتیجه همبستگی اجتماعی تقویت می‌شود.

۳. حفاظت از حریم خصوصی و داده‌ها: در عصر دیجیتال، نشت اطلاعات شخصی و سوءاستفاده از آن‌ها می‌تواند منجر به آسیب‌های مالی، روانی و حتی امنیتی شود. سواد رسانه‌ای افراد را از خطرات برخط آگاه می‌کند.
۴. تقویت مشارکت مدنی آگاهانه: شهروندان دارای سواد رسانه‌ای قادرند اطلاعات مربوط به مسائل اجتماعی و سیاسی را به‌درستی تحلیل کنند.
۵. تصمیم‌های آگاهانه‌تری بگیرند و در نتیجه مشارکت مدنی مسئولانه‌تری داشته باشند که به پایداری اجتماعی کمک می‌کند.

سواد رسانه‌ای با ارتقای توانایی تفکر انتقادی و تحلیل محتوا، به افراد کمک می‌کند تا تکنیک‌های فریب، اخبار جعلی و دستکاری‌های روانی را در فضای سایبری شناسایی کنند. این آگاهی، "ایمنی شناختی" کاربر را در برابر حملات سایبری مهندسی اجتماعی و عملیات روانی دشمن افزایش داده و از تأثیرپذیری ناخودآگاه جلوگیری می‌کند. بنابراین شناسایی محیط‌های آسیب‌زا و باندهای مافیایی سرقت، قتل، آدم‌ربایی، قاچاق اسلحه، قاچاق انسان، مواد مخدر و ... با ارتقا دانش و سواد رسانه‌ای نقش پیشگیری برای جامعه خواهد داشت.

مدیریت بحران: در زمان بحران‌ها (مثل بلایای طبیعی یا همه‌گیری‌ها)، انتشار اطلاعات دقیق و جلوگیری از شایعات حیاتی است. افراد باسواد رسانه‌ای می‌توانند منابع معتبر را شناسایی کرده و در انتشار اطلاعات صحیح نقش داشته باشند.

به‌طور خلاصه، طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای، فرایندی پیچیده اما ضروری است که نیازمند همکاری متخصصان مختلف از حوزه‌های آموزش، رسانه، علوم اجتماعی و امنیت است. از این‌رو پژوهش حاضر به طراحی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در راستای بسط امنیت اجتماعی پرداخته است؛ در نهایت الگوی پیشنهادی براساس چهار عنصر مهم و رایج در برنامه درسی (اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی - یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی) طراحی شده است، این الگو از دیدگاه پژوهش‌گران و متخصصان برنامه‌ریزی درسی حوزه سواد رسانه‌ای مطلوب ارزیابی شد. با وجود این، نوآوری این پژوهش را می‌توان در مشخص کردن ویژگی‌های چهار عنصر اصلی اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی - یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی در سطوح و شاخص‌های مورد تأکید در سواد رسانه‌ای قلمداد کرد. این موضوع از آن جهت قابل توجه است که در صورت اجرای برنامه درسی پیشنهادی این پژوهش، هم‌زمان بر هر چهار بعد شناختی، احساسی، زیباشناختی و اخلاقی در شاخص‌های پرورش افکار غیرخصمانه، پرورش تفکر مراقبتی، انتقادی و خلاقانه، تقویت هویت ایرانی - اسلامی، تقویت مهارت‌های چالشی، پرورش و پایبندی به اصول اخلاقی -

اسلامی توجه شده است و از این رو می‌تواند خلأهای پژوهش‌های قبلی را جبران کند. در بعد محتوا توجه به مؤلفه‌های اجتماع‌پژوهی و تفکر خودآگاهانه، ارائه فعالیت‌های اجتماعی و شهروندی، مبتنی بر ارزش‌ها و مبانی جهان‌بینی، بهره‌گیری از ابزارهای چندرسانه‌ای و آموزش دیجیتال، نظریه سواد رسانه‌ای انتقادی مورد توجه محقق بوده است و در عنصر روش‌های یاددهی - یادگیری نیز توجه به یادگیری در محیط‌های اجتماعی، استفاده هوشمندانه از ابزارهای رسانه‌ای جدید، یادگیری از طریق کارگروه‌های تخصصی، آینده‌نگاری، یادگیری مهارت‌های ارتباطی در این پژوهش به آن تأکید شده است. در مجموع می‌توان گفت با وجود محدودیت‌های پیش روی محقق در انجام این پژوهش، توجه به مطالعات عمیق کتابخانه‌ای و مصاحبه با خبرگان در حوزه سواد رسانه، فناوری اطلاعات و ارتباطات، جامعه‌شناس و روان‌شناس و استفاده از نظرات متخصصان و صاحب‌نظران و همچنین تأیید اعتبار ویژگی‌های استخراج‌شده از نظر متخصصان حوزه آموزش سواد رسانه‌ای، ضمن تأکید بر تقویت مهارت‌های ارتباطی و بهره‌گیری از نظریات تفکر خلاق، انتقادی در بررسی محتواهای رسانه‌ای، نظام آموزشی باید از تجربیات موفق کشورهای پیشرفته در خصوص فضای مجازی و سواد رسانه با توجه به گستردگی رسانه‌های دیجیتال و ورود هوش مصنوعی در جهت ارتباطات استفاده کند. همچنین استفاده از شیوه‌های جدید ارزشیابی میزان معلومات فراگیران به سواد رسانه‌ای مورد تأکید است.

منابع

- الفته، شهربانو؛ سرمدی، محمدرضا، محمدی نائینی، مژگان و جلالوندی، مهناز (۱۴۰۰). طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش سواد رسانه‌ای در دوره متوسطه با رویکرد کیفی. رهبری و مدیریت آموزشی، ۱۵(۲)، ۱۴۳-۱۶۱. [dor:20.1001.1.27171329.1400.15.2.7.4](https://doi.org/10.127171329.1400.15.2.7.4)
- انصاری، سعید؛ سراجی، فرهاد و یوسف زاده، محمدرضا (۱۳۹۹). تبیین الگوی آموزش سواد رسانه‌ای برای دانش آموزان دوره دوم ابتدایی براساس اصول فیک، تفکر و کودک، ۱۱(۲۱)، ۱-۲۶.
- اکبری، تقی و نوراله زاده خیابی، بابک (۱۴۰۳). سنجش میزان سواد رسانه‌ای انتقادی براساس الگوی الیزابت تامن. مطالعات رسانه‌های نوین، ۱۰(۳۹)، ۱۷۵-۲۲۲. <https://doi.org/10.22054/nms.2022.65466.1333>
- پرویز، سلطان؛ بیانی، علی اصغر، فکوری، حسین و صائمی، حسن (۱۴۰۲). نقش طراحی الگوی برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در ارتقای مهارت‌های ارتباطی دانشجویان دوره کارشناسی. پژوهش‌های ارتباطی، ۳۰(۱۱۵)، ۷۳-۱۰۳. <https://doi.org/10.22082/cr.2023.2006038.2564>
- پورمحدث، گلریز؛ خویینی، فاطمه و حسینی المدنی، سید علی (۱۴۰۱). تدوین مدل علی سواد رسانه‌ای مبتنی بر مهارت‌های فراشناختی، راهبردهای یادگیری خود تنظیمی و خود کارآمدی با میانجی‌گری تفکر خلاق در دانشجویان. مطالعات روان شناختی نوجوان و جوان، ۱۶(۱)، ۲۵۶-۲۶۵.
- ترک زاده، جعفر؛ مرزوقی، رحمت‌اله، محمدی، مهدی، حبیب و جوکار، ناصر (۱۳۹۸). تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در راستای بسط امنیت اجتماعی: یک مطالعه کیفی. رهیافتی نو در مدیریت

- آموزشی، ۱۰(۲)، ۱۱۳-۱۳۲. [doi: 10.1001.1.20086369.1398.10.38.6.2](https://doi.org/10.1001.1.20086369.1398.10.38.6.2)
- جعفری هرندی، رضا و بهرامی، سوسن (۱۴۰۳). طراحی و اعتبارسنجی برنامه درسی سواد رسانه‌ای برای والدین دانش آموزان ابتدایی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۲۱(۸۰)، ۸۰-۹۵.
- doi.org/10.71788/JSRE.2025.1130384
- حسینی پاکدهی، علیرضا و شبیری، حسنین السادات (۱۳۹۶). آموزش سواد رسانه‌ای در فضای مجازی (مقایسه وب سایت مدیا اسمارتنس کانادا و وبسایت سواد رسانه‌ای ایران). مطالعات رسانه‌های نوین، ۳(۹)، ۳۱-۷۶. <https://doi.org/10.22054/cs.2017.9241.25>
- رحیمی، رضا؛ سلطانی‌فر، محمد، زمانی مقدم، افسانه، عزیزآبادی فراهانی، فاطمه، نصیری، بهاره (۱۴۰۰). طراحی برنامه درسی سواد رسانه‌ای ویژه دوره ابتدایی. تعلیم و تربیت، ۳۷(۴)، ۷-۳۰.
- عیدی نجف‌آبادی، زهرا؛ سعادت‌مند، زهره و کشتی‌آرای، نرگس (۱۴۰۰). مولفه‌های برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی. توسعه آموزش جندی شاپور، ۱۲(۰)، ۶۲-۷۲. [doi: 10.22118/edc.2021.292465.1838](https://doi.org/10.22118/edc.2021.292465.1838)
- علیقارداشی، عزت؛ سیفی، محمد، غفاری، خلیل و پویا، علیرضا (۱۳۹۹). طراحی مدلی برای تبیین سواد رسانه‌ای در نظام آموزشی دوره دوم متوسطه ایران (پژوهشی براساس نظریه مبنایی)، دین و ارتباطات، ۲۷(۵۸)، ۲۹۶-۳۳۱. [doi: 10.30497/rc.2021.75646](https://doi.org/10.30497/rc.2021.75646)
- علیزاده، عبدالرحمن؛ خوش‌فر، غلامرضا و باینگانی، بهمن (۱۴۰۳). بررسی سواد رسانه‌ای گروه‌های مرجع (معلمان، استادان دانشگاه، مدیران و فعالان فرهنگی - هنری) و عوامل مؤثر بر آن در استان گلستان. رسانه، ۳۵(۴)، ۴۹-۷۶. [doi: 10.22034/bmsp.2024.451425.2010](https://doi.org/10.22034/bmsp.2024.451425.2010)
- عزیزی، مریم؛ فتحی و اجارگاه، کورش، پوشنه، کامبیز و گرانمایه‌پور، علی (۱۴۰۱). طراحی الگوی برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دوره ابتدایی نظام آموزش و پرورش. مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی، ۱۵(۱)، ۳۳-۵۸. [doi: 10.52547/MPES.15.1.33](https://doi.org/10.52547/MPES.15.1.33)
- قائدامینسی هارونی، عباس؛ همتی‌زاده، مهسان، صادقی، مهرداد و قربانی، نجمه (۱۴۰۴). نقش انگیزه استفاده از شبکه‌های اجتماعی در وضعیت سواد رسانه‌ای (مطالعه نقش میانجی تفکر انتقادی دانشجویان). رسانه، ۳۷(۲)، ۱۱۴-۱۴۱.
- کریمی نامیوندی، سجاد؛ شریفی، سیدمهدی و جنوی، المیرا (۱۳۹۶). شناسایی راهکارهای افزایش سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی اعضای هیئت علمی و دانشجویان دانشگاه‌های کشور. پژوهش‌های ارتباطی، ۲۴(۹۲)، ۹۹-۱۲۴. <https://doi.org/10.22082/cr.2017.58194.1270>
- مرادی مخلص، حسین؛ حاجیلویی محب، محمدمهدی و مظفری، امید (۱۴۰۴). از سواد رسانه‌ای تا تحول‌نگرش: راهبردی عملی برای دانشجویان گام دوم انقلاب اسلامی. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۱۴(۵۳)، ۲۷-۴۸. [doi: 10.22034/ciu.2025.53.27](https://doi.org/10.22034/ciu.2025.53.27)
- مهدوی نسب، حسین؛ فرزامنیا، نیما و آذر، داود (۱۴۰۳). شناسایی و رتبه‌بندی راهکارهای ارتقاء سواد رسانه‌ای دانشجویان دانشگاه‌های افسری آجا در مواجهه با جنگ شناختی. مدیریت نظامی، ۲۴(۹۶)، ۷۸-۱۱۲. [doi: 10.22034/ciu.2025.53.27](https://doi.org/10.22034/ciu.2025.53.27)
- معمدلی محمدآبادی، مرضیه؛ نصر اصفهانی، احمدرضا، زمانی، بی‌بی عشرت و اسدلی، عباس (۱۴۰۱). تدوین چارچوب برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه صاحب‌نظران. نظریه و عمل در برنامه درسی، ۱۰(۱۹)، ۳۱۱-۳۴۴.
- مقصودی، مسعود و واحد، زهرا (۱۳۹۷). معرفی چارچوبی شناختی برای طراحی و سنجش اثربخشی مداخله‌های ارتقاء مهارت‌های سواد رسانه‌ای اجتماعی. رسانه، ۲۹(۱)، ۵-۲۷. [doi: 10.22034/ciu.2025.53.27](https://doi.org/10.22034/ciu.2025.53.27)

میر محمد تبار، سید احمد؛ محمدی جلالی فراهانی، مجتبی و عدلی پور، صمد (۱۴۰۵). نقش سواد رسانه‌ای در پیشگیری آسیب‌های فضای مجازی دانش‌آموزان. رسانه، ۳۷(۱)، ۱۲۳-۱۵۲.

<https://doi.org/10.22034/bmsp.2025.485459.2090>

نورانی، زهرا؛ حسینی، سید بشیر، گودرزی، اکرم و کشاورز، سوسن (۱۴۰۰). مطالعه تطبیقی و طراحی الگوی مفهومی سواد رسانه‌ای مبتنی بر اسناد تحولی آموزش و پرورش ایران. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۶(۲)، ۱۳۳-۱۶۴. doi: 10.22034/ciu.2025.53.27

نظرویی، حامد؛ یکتایار، مظفر و قاسمی، حمید (۱۳۹۹). طراحی الگوی سواد رسانه‌ای در ورزش. پژوهش‌های ارتباطی، ۲۷(۲)، ۱۲۱-۱۴۹. <https://doi.org/10.22082/cr.2020.122396.2009>

نصیری، بهاره؛ بخشی، بهاره و هاشمی، سید محمود (۱۳۹۱). اهمیت آموزش سواد رسانه‌ای در قرن بیست و یکم. مطالعات رسانه‌ای، ۷(۱۸)، ۱۴۹-۱۵۸.

نبی‌پور، افسانه؛ رحمانی، جهانبخش و تقی‌پور، فائزه (۱۳۹۹). مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دانشگاه فرهنگیان. تحقیقات مدیریت آموزشی، ۱۲(۴۶)، ۱۹۳-۲۱۲.

Alfeteş, S., Sarmadi, M. R., Mohammadi, M., & Jalalvandi, M. (2021). Designing and validating the model of media literacy education in secondary school with a qualitative approach. *Educational Leadership and Management*, 14(2), 143-161. [In Persian] doi: 20.1001.1.27171329.1400.15.2.7.4

Ansari, S., Seraji, F., & Yousefzadeh, M. R. (2020). Explaining Media Literacy Education Model for Second-Grade Elementary Students based on P4C Principles. *Thinking and Children*, 11(21), 1-26. [In Persian] Doi:10.30465/fabak.2020.5548

Akbari, T., & Noorollahzadeh Khiyavi, B. (2024). Assessing the level of critical media literacy based on Elizabeth Thoman's model. *New Media Studies*, 10(39), 175-222. [In Persian] <https://doi.org/10.22054/nms.2022.65466.1333>

Aliqardashi, E., Sifi, M., Ghafari, K., & Pouya, A. (2020). Designing a model for explaining media literacy in Iran's secondary education system (A grounded theory study). *Religion and Communication*, 27(58), 296-331. [In Persian] doi: 10.30497/rc.2021.75646

Alizadeh, A., Khoshfar, G., & Bayangani, B. (2024). Examining the media literacy of reference groups (teachers, university professors, managers, and cultural-arts activists) and the influencing factors in Golestan Province. *Rasaneh*, 35(4), 49-76. [In Persian] doi: 10.22034/bmsp.2024.451425.2010

Azizi, M., Fathi Vajargah, K., Poushne, K., & Ghanamaye Pour, A. (2022). Designing a media literacy curriculum model for the primary school education system. *Management and Planning in Educational Systems*, 15(1), 33-58. [In Persian] doi: 10.52547/MPES.15.1.33

Chen, D. T., Wu, J., & Wang, Y. (2011). Unpacking New Media Literacy. *Systemics, Cybernetics and Informatics*, 9(8), 25-29.

Erdem, C., & Erişti, B. (2022). Implementation and evaluation of a media literacy skills curriculum: An action research study. *International Journal of Modern Education Studies*, 6(1), 21-50.

Hosseini Pakdehi, A., & Shobeiri, H. S. (2017). Media literacy education in cyberspace: A comparison of MediaSmarts (Canada) and Iranian media literacy websites. *New Media Studies*, 3(9), 31-76. [In Persian] <https://doi.org/10.22054/cs.2017.9241.25>

Edi Najafabadi, Z., Suadmand, Z., & Kashtiaray, N. (2021). Components of a media literacy curriculum for the second grade of primary school. *Jundishapur Education Development*, 12(Special Issue), 62-72. [In Persian] doi: 10.22118/edc.2021.292465.1838

Jafari Harandi, R., & Bahrami, S. (2024). Designing and validating a media literacy curriculum for parents of primary school students. *Research Curriculum Planing*, 21(80), 80-95. [In Persian] doi.org/10.71788/JSRE.2025.1130384

Karami Namiavandi, S., Sharifi, S. M., & Janavi, E. (2017). Identifying strategies to improve media and information literacy among faculty members and students at universities across the country. *Communication Research*, 24(92), 99-124. [In Persian] <https://doi.org/10.22082/cr.2017.58194.1270>

- Mahdavi Nasab, H., Farzamnia, N., & Azar, D. (2024). Identifying and ranking strategies for promoting media literacy among cadets of the Army of the Islamic Republic of Iran in the face of cognitive warfare. *Military Management*, 24(96), 78–112. **[In Persian]**
<https://doi.org/10.22034/iamu.2024.2024220.3025>
- Maghsoudi, M., & Vahed, Z. (2018). Introducing a cognitive framework for designing and evaluating the effectiveness of social media literacy promotion interventions. *Rasaneh*, 29(1), 5–27. **[In Persian]**
 dor: 10.22034/ciu.2025.53.27
- Mirmohammadi Tabar, S. A., Mohammadi Jalali Farahani, M., & Adlipour, S. (2026). The role of media literacy in preventing cyber-space harms among students. *Rasaneh*, 37(1), 123–152. **[In Persian]**
<https://doi.org/10.22034/bmsp.2025.485459.2090>
- Moradi Mokhlos, H., Hajilouei Moheb, M. M., & Mozaffari, O. (2024). From media literacy to attitude transformation: A practical strategy for students of the Second Phase of the Islamic Revolution. *Culture in Islamic University*, 14(53), 27–48. **[In Persian]** <https://doi.org/10.22034/ciu.2025.53.27>
- Motamedi Mohammadabadi, M., Nasr Esfahani, A. R., Zamani, B. E., & Asadi, A. (2022). Developing a media literacy curriculum framework in Farhangian University from the perspective of experts. *Theory & Practice in Curriculum*, 10(19), 311–344. **[In Persian]**
- Nabi Pour, A., Rahmani, J., & Taghi Pour, F. (2020). Components and indicators of the media literacy curriculum model in Farhangian University. *Education Administration Research*, 12(46), 193–212. **[In Persian]**
- Nasiri, B., Bakhshi, B., & Hashemi, S. M. (2012). The importance of media literacy education in the 21st century. *Media Studies*, 7(18), 149–158. **[In Persian]**
- Nazarweisi, H., Yektayar, M., & Ghasemi, H. (2020). Designing a media literacy model in sports. *Communication Research*, 27(2), 121–149. **[In Persian]** <https://doi.org/10.22082/cr.2020.122396.2009>
- Nourani, Z., Hosseini, S. B., Goodarzi, A., & Keshavarz, S. (2021). A comparative study and design of a conceptual model of media literacy based on Iran's educational transformation documents. *Applied Issues in Islamic Education*, 6(2), 133–164. **[In Persian]** doi: 10.22034/ciu.2025.53.27
- Parviz, S., Bayani, A. A., Fakoori, H., & Saemi, H. (2023). The role of designing a media literacy curriculum model in enhancing the communication skills of undergraduate students. *Communication Research*, 30(115), 73–103. **[In Persian]** <https://doi.org/10.22082/cr.2023.2006038.2564>
- Pourmohaddes, G., Khoyeini, B., & Hosseini Almadani, S. A. (2022). Developing a causal model of media literacy based on metacognitive skills, self-regulated learning strategies, and self-efficacy, mediated by creative thinking in students. *Psychological Studies of Adolescent and Young*, 6(1), 256–265. **[In Persian]**
- Qaed Amini Haroni, A., Hemmatizadeh, M., Sadeghi, M., & Ghorbani, N. (2025). The role of social media usage motivation in media literacy status: The mediating role of students' critical thinking. *Rasaneh*, 114–141. **[In Persian]**
- Rahimi, R., Soltanifar, M., Zamani Moghaddam, A., Azizabadi Farahani, F., & Nasiri, B. (2021). Designing a media literacy curriculum for primary education. *Education and Training*, 37(4), 7–30. **[In Persian]**
- Rojas-Estrada, E. G., Aguaded, I., & García-Ruiz, R. (2024). Media and information literacy in the prescribed curriculum: A systematic review on its integration. *Education and Information Technologies*, 29(8), 9445–9472.
- Serrano-Puche, J., & Fernández-Planells, A. (2024). Developing a Digital Citizenship Curriculum to Enhance Social Security and Cyber-Safety: A Mixed-Methods Approach. *Educational Technology & Society*, 27(1), 45–62. [https://doi.org/10.30191/ETS.202407_27\(1\).0004](https://doi.org/10.30191/ETS.202407_27(1).0004)
- Tommasi, F., Ceschi, A., Bollarino, S., Belotto, S., Genero, S., & Sartori, R. (2023). Enhancing critical thinking skills and media literacy in initial VET students: A mixed methods study on a cross-country training program. *International journal for research in vocational education and training*, 2(10), 239–257.
- Torkzadeh, J., Marzoghi, R., Mohammadi, M., Ahmadi, H., & Jokar, N. (2019). Developing a media literacy curriculum to promote social security: A qualitative study. *New Approaches in Educational Administration*, 10(2), 113–132. **[In Persian]** dor: 20.1001.1.20086369.1398.10.38.6.2

- Zhao, H., Xu, J., Iyendo, T. O., Apuke, O. D., Tunca, E. A., & Gever, V. C. (2025). The effectiveness of using audio-visual based media intervention for promoting social media literacy skills to curtail fake news on social media: A quasi-experimental investigation. *Information Development*, 41(1), 92-105.
- Zhang, H., Zhu, C., Sang, G., & Questier, F. (2023). Effects of digital media literacy course on primary school students' digital media literacy: An experimental study. *International Journal of Technology and Design Education*. <https://doi.org/10.1007/s10798-023-09824-y>

© Authors, Published by Department of Media Development Education. This is an open-access paper distributed under the CC BY (license <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

